Josep Maria Gironella, l'home que volia saber

El 31 de desembre ha fet cent anys que va néixer a Darnius Josep Maria Gironella, l´escriptor que va vendre milions d´exemplars de la seva trilogia sobre la Guerra civil

Josep Maria Gironella, l´home que volia saber

En una de las casas más antiguas de la orilla derecha del río, primer piso, vivían los Alvear. Los balcones de la fachada daban a la Rambla, frente por frente del café Neutral, situado en el centro de la más acogedora hilera de arcos de la ciudad; ventana y balcón traseros colgaban sobre el río, el Oñar». Aquest és el primer paràgraf de Los cipreses creen en Dios (1953), la novel·la que va catapultar a la fama l´escriptor Josep Maria Gironella i de la qual s´han venut més de vuit milions d´exemplars a tot el món (escrita en castellà, ha estat traduïda a set idiomes). L´èxit de l´obra, a més, va provocar un inesperat interès turístic per Girona: no era estrany trobar persones que viatjaven a la ciutat amb el llibre de Gironella a les mans (900 pàgines) i preguntaven als gironins on podien trobar alguns dels escenaris en què transcorria la novel·la.

Avui es compleixen cent anys del naixement a Darnius de Josep Maria Gironella, que va viure també a Sant Feliu de Guíxols i a Girona abans d´instal·lar-se a París i viatjar per tot el món, i que va morir el 3 de gener del 2003 (tenia 85 anys) a la casa d´Arenys de Munt on feia un temps que havia fixat la seva residència en compa nyia de la seva esposa, Magda Castañer. Deixava una obra en la qual destacava la seva trilogia sobre la Guerra civil -Los cipreses creen en Dios (1953), Un millón de muertos (1961) i Ha estallado la paz (1966)- però que incloïa també molts altres volums: novel·les, llibres de viatges, poesia, assaig...

Especialment interessat per la religió i l´ànima humana, i amb un agut sentit de l´humor i molta ironia, Josep Maria Gironella va ser durant uns anys un autèntic personatge en la literatura espanyola, amb una presència constant als mitjans en forma d´articles (va ser col·laborador entre d´altres del Diari de Girona) i notícies, reclamat per pronunciar conferències arreu, i homenatjat en tantes i tantes ciutats. Va arribar a guanyar, entre d´altres, els tres principals guardons de la literatura en llengua castellana (i són pocs els autors que ho han fet): el premi Nadal, el 1946, per Un hombre; el Nacional de Literatura per Los cipreses creen en Dios (que també va rebre el prestigiós premi Thomas Moore als Estats Units, on va tenir un gran èxit), i el Planeta per Condenados a vivir (1971). I malgrat això, en els últims anys de la seva vida, i sobretot a partir de la seva mort, ha estat pràcticament oblidat. «El públic m´ha girat l´esquera i els crítics m´han oblidat completament», deia el mateix Gironella a Diari de Girona, en una entrevista publicada l´octubre de 1996.

Ara, coincidint amb el centenari del seu naixement, s´han organitzat activitats per reivindicar-lo. Així, Darnius clausura avui mateix una exposició sobre la vida i l´obra de Gironella que va ser inaugurada l´agost passat i que

ha anat acompanyada d´un cicle de conferències i altres activitats. «Ens han omplert de satisfacció, aquests actes, que han demostrat que Darnius pot ser un poble petit, però és un gran poble», diu Carmen Gironella, germana de l´escriptor, parlant en nom propi i dels tres nebots. L´exposició s´instal·larà aquest 2018 a Girona (es negocia l´emplaçament) i també s´hi farà un cicle de conferències. A més, en ocasió del centenari, l´Ajuntament de Girona acaba de crear un recurs web per difondre el fons documental de Gironella, que l´autor va cedir a la ciutat.

Josep Maria Gironella va néixer el 31 de desembre del 1917 i era el segon dels cinc fills que van tenir Joaquim Gironella, taper, i Rosa Pous, mestressa de casa. El germà gran, Joan, va ser empleat de banca i funcionari a Sant Feliu de Guíxols, on es va traslladar a viure la família el 1924 perquè el negoci de taps del pare a Darnius no acabava d´anar bé. Carmen, la tercera germana, va ser funcionària a Girona, la ciutat on set anys després d´haver arribat a Sant Feliu, es va instal·lar la família, arruïnada. Pere, el quart germà, seria periodista i acabaria vivint a Múrcia; i finalment Concepció, mestra, va exercir molts anys a Barcelona, abans de tornar a Girona, on encara viu amb la seva germana Carmen; els tres germans són morts.

A Girona, Josep Maria Gironella va ser portat al seminari , però li va resultar una experiència molt negativa per l´ambient de repressió que s´hi vivia. I això que ell era una persona molt religiosa que l´any 1936 va haver de marxar a França perquè temia la violència de grups anarquistes i comunistes en els primers moments de la Guerra Civil. Gironella va tornar a Espanya pel País Basc i es va afegir a les tropes del bàndol nacional: va fer la guerra en una companyia d´esquiadors.

L´any 1939 va tornar a Girona i va fer diferents feines: tenia una parada de compravenda de quadres, va obrir una botiga de llibres d´ocasió amb el seu germà Joan... Després del Seminari no va continuar estudiant, sinó que havia treballat en un banc, en una drogueria, en una fàbrica de licors... mentre anava escrivint i s´anava formant de manera autodidacta.

El 1946 seria un any decisiu en la seva vida: va publicar el seu primer llibre, el poemari Ha llegado el invierno y tú no estás aquí, i es va casar amb Magda Castañer, una jove gironina empleada de Telefónica i apassionada per la literatura a qui havia conegut set anys abans, en un ball. Durant el viatge de noces a Cadaqués (no es podien permetre res més), ell li va prometre que guanyaria el premi Nadal: en un mes i mig va escriure la novel·la Un hombre per ser a temps de presentar-se a l´edició d´aquell mateix 1946 i va guanyar.

Gironella es va convertir en una mena de celebritat local i encara més quan va escriure una nova novel·la, La marea, també en un mes i mig. Però això no li donava diners, ell començava a tenir al cap la trilogia sobre la Guerra Civil i cada cop se sentia més incòmode a Girona. I amb la seva dona van decidir marxar a París per agafar perspectiva. «Era una ciutat plena de savis, quina diferència», explicava. Allà, Gironella va estudiar, va llegir, i es va deixar assessorar per experts en literatura que li van demanar que trigués més temps, a escriure, que s´hi mirés més. I gràcies a feines ocasionals seves i de la seva dona (traduccions, classes de castellà, tenir cura de mainada, etc.) va poder dedicar tres anys a Los cipreses creen en Dios, que va reescriure fins a cinc

vegades. La novel·la, de prop de 900 pàgines, es va publicar primer en francès, i quan va aparèixer en castellà, l´any 1953, es va convertir de manera immediata en un autèntic fenomen, que va obligar l´Editorial Planeta a fer-ne successives reedicions.

Los cipreses creen en Dios explicava els anys previs a la Guerra civil a través d´una família gironina, els Alvear. Va tenir continuïtat a Un millón de muertos (1961), sobre els anys de la guerra, i Ha estallado la paz (1966), sobre la postguerra. Tres èxits que van anar acompanyats de controvèrsia: «Era la primera vegada que s´escrivia sobre la Guerra Civil intentant parlar dels dos bàndols, i d´aquesta manera per a uns em vaig convertir en un roig i per als altres en un feixista», havia apuntat Gironella. Aquesta fama d´autor controvertit no l´abandonaria mai (ni l´abandona), i a Catalunya li va generar greus problemes amb la Generalitat, per exemple, perquè a més escrivia en castellà (cap representant de la Generalitat ni de l´Ajuntament de Girona va assistir al seu funeral a Arenys de Mar).

Tot i que Josep Maria Gironella és conegut sobretot per aquesta trilogia, que li va permetre a més obtenir els ingressos suficients per viure de la literatura, és autor de prop d´una quarantena de llibres: novel·les com Mujer, levántate y anda (1962) o Condenados a vivir (1971), llibres de viatges com El escándalo de Tierra Santa (1977) o En Asia se muere bajo las estrellas (1968), assajos com Cien españoles y Dios (1969), recopilatoris d´articles com Gritos del mar (1967) o Gritos de la tierra (1970) i el transcendental Los fantasmas de mi cerebro, en el qual relata les experiències que va viure a partir dels electroxocs que li van aplicar perquè superés una depressió que se li va manifestar la nit de Nadal de l´any 1952 mentre assistia a la missa del Gall a la Catedral de Girona.

Abans d´instal·lar-se a Arenys de Munt després d´una temporada a Barcelona, Gironella va fer amb la seva dona (que va morir el 2010) llargues estades a França, Alemanya, Finlàndia, i Suïssa i van viatjar per Amèrica, Àfrica i Àsia. Sense oblidar mai els orígens, com ho demostraria amb els molt personals llibres Carta a mi padre muerto (1978) i Carta a mi madre muerta (1992). «El meu pare -explicava en una entrevista- ens va llegar una herència extraordinària, única, l´home humil, l´home honest, i al servei dels altres sense tòpic. El meu pare va morir el mateix dia de l´any 1961 en què es va distribuir per tot Espanya el meu llibre Un millón de muertos, tremenda coincidència, i va morir en l´enterrament d´un dels seus millors amics, pels carrers de Girona seguint el fèretre, a causa d´un atac de cor». Sobre la seva mare deia que «és una d´aquestes dones de l´Empordà, fortes, amb el cap clar, els ulls brillants, que aguanten la llar, enèrgiques, i amb un punt fanàtic en el sentit religiós».

«És sens dubte l´escriptor gironí en llengua castellana que va vendre més llibres a la segona meitat del segle XX», explica Josep Victor Gay, periodista que va tractar Josep Maria Gironella. Per a Gay, la novetat de la seva trilogia va ser que «aquí ningú havia parlat de la guerra com ho va fer ell. S´havien fet llibres més o menys pamfletaris aquí, i més o menys pamfletaris a fora. Ell a més va projectar Girona turísticament. Hi havia gent que potser no venien expressament, però que ja que eren aquí, s´interessaven pels escenaris on passava la novel·la; jo m´hi havia trobat».

Del Gironella persona destaca que «era molt cordial, gens estirat, d´una gran senzillesa». Sobre la manca de

reconeixement a Girona (no se li va dedicar un carrer fins al 1990, amb Joaquim Nadal d´alcalde), Gay recorda que «arran de l´èxit de Los cipreses..., l´Ajuntament va iniciar l´expedient per concedir-li la Medalla de Plata de la ciutat. Una de les persones consultades va ser el bisbe, Josep Cartañà, que va dir que no podia opinar perquè no havia llegit l´obra. L´expedient es va tancar... i continua tancat». Anys després, quan se li va dedicar el carrer «em consta que Gironella, que havia estat dolgut, va estar molt agraït a Nadal». «Personalment sempre he intuït que no tenia més reconeixement perquè escrivia en castellà. En això els francesos són molt més hàbils», postil·la Gay.

Sobre el mateix tema, Pere Perxés, que ha dirigit l´Any Gironella a Darnius, comenta que «té carrers a Tenerife, a Gran Canària, a Chiclana, a Marbella... És i ha estat molt reconegut fora de Catalunya. Hi va va fer moltes conferències i els diaris s´hi van bolcar molt, més que a Catalunya, on se l´ha mantingut relegat». Tot plegat ha provocat un desconeixement que ell creu difícil de revertir malgrat la bona acollida de l´exposició de Darnius: «Ha agradat molt, però és un tema polèmic i desconegut pels joves actuals. Gironella va estar a dalt de tot uns anys i després va caure una mica en l´oblit. La gent no coneix la seva obra, i queden parats quan veuen tot el que va fer».

Font del document:
http://www.emporda.info/fets-gent/2018/01/01/josep-maria-gironella-lhome-que/378453.html?utm_source=rss